

УДК 37.017.92.20

ДУХОВНА БЕЗПЕКА: ДУХОВНА КУЛЬТУРА І ДУХОВНІ ЦІННОСТІ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ

Г. П. Шевченко

Стаття присвячена дослідженню проблеми духовної безпеки сучасної людини. Особлива увага приділена до дослідження домінуючих компонентів духовної безпеки як духовна культура і духовні цінності людини. Автором визначені чинники, які призводять до руйнування внутрішнього світу, духовної культури і духовних цінностей наших сучасників, їхньої духовної безпеки: низький рівень ціннісної свідомості населення; руйнування духовного світу людини; життя без віри, духовна самотність; відсутність духовно-моральних ідеалів; негативний вплив маскультури; поширення через ЗМІ моралі всездозволеності, антиестетичності, відсутність національно-культурної і духовної самоідефікації; поляризація ідеологем і відповідних духовно-моральних цінностей в суспільстві. У статті надається характеристика основних загроз духовної безпеки людини: конфліктність та інтелектуалізація суспільства, яка не співпадає з моральним удосконаленням особистості, руйнація національної культури, національної науки, освіти і виховання. Фундаментом духовної безпеки є духовна культура і духовні цінності, які створюють архітектуру духовності особистості.

Ключові слова: духовна безпека, духовна культура, духовність, культура, духовні цінності, людина.

На кожному етапі розвитку людської цивілізації в залежності від умов та образу життя, культури, народних традицій, релігії формувалася образ людини свого часу. ХХ-е–початок ХХІ століття суттєво змінили картину світу і образ людини. Світ став інформаційно-технологічним, з прискореним ритмом життя, яке притупляє емоційно-почуттєве сприйняття людей, подій, ситуацій, зникає благоговійне відношення до природи, втрачається система традиційних національних цінностей, повага до національної культури, знецінюється смислова сутність праці на благо і розквіт України, утверджуються аморальні вчинки збагачення для себе. Знецінюється цінність людини і її життя. А все це є результатом бездуховності суспільства. Тому проблема духовності є

однією з найбільш гострих і найбільш нагальних проблем сьогодення. Про духовність написано чимало, проте, на превеликий жаль, нічого не змінюється. Корупція панує поза моралі і духовності, адже вона є небезпечною для тих, хто натягнув на себе благодійні маски, прикриваючись високими посадами. Варто навести думку сучасного філософа В. А. Лефевра, який досить вдало підкреслив одну важливу особливість людини духовної: «Наша відмінність від інших живих істот полягає в тому, що ми володіємо совістю, яка, як ми починаємо розуміти все більше і більше, народжується особливим, внутрішнім процесором, який автоматично контролюється як нашою поведінкою, так і відповідно цій поведінці переживаннями» [1, с. 94-97]. Автор наголошує на тому, що істинність для нас нашої моралі, наших оцінок визначається здібністю вірити, що надає нашим вчинкам смисл (Там само). Боротьба за духовність є здатністю людини оцінювати «добро» і «зло», яка є результатом розвиненої ціннісної свідомості.

Розглядаючи проблему духовності, вчені користуються різними підходами. Нагадаємо, в кінці 80-х років з'явилася унікальна книга П. В. Симонова, П. М. Єршова, Ю. П. В'яземського «Происхождение духовности», в якій автори з позицій міждисциплінарного підходу (фізіолога, мистецтвознавця, письменника) звернули увагу на те, що духовність – це вияв найвищих устремлінь людини до знання і служіння іншим людям. Автори спірались на потребнісно-інформаційний підхід до духовного світу людини, згідно якому потреби пізнання та альтруїзму визначають стан душі та духовності [2, с. 22]. При цьому вони підкреслили, що потреби пізнання і потреби «для інших» неперервно взаємодіють з різними (усіма) потребами особистості, з її свідомістю, підсвідомістю і зверхсвідомістю, чим і досягається багатство духовного життя [2, с. 21]. Звертає на себе увагу той факт, що в цій роботі досить чітко були поставлені питання про сутність душі і Духа, які до того часу ототожнювались з поняттями «психіка» і «свідомість». Оскільки в основі будь-якої дії, вчинку «лежить ініціююча її потреба – шлях до розуміння сутності душі як феномена внутрішнього світу людини проходить через аналіз сфери його потреб, а найбільш тонким інструментом такого аналізу слугують людські емоції» [2, с. 7]. Специфічною ознакою духовності є сформований у свідомості індивіда на основі духовних потреб, загальнолюдських і національних цінностей, високого рівня культури комплекс ідеальних уявлень про життєвозначущі цінності, що визначають смисл людського буття – істина, добро, краса. В

узагальненому вигляді духовність – це є велика цінність, яка спрямована на очищення людської природи, на просвітлення її душі, на гармонізацію життя людини і природи, на дотримання універсальних законів Всесвіту, на подолання своєї недосконалості, на володіння мистецтвом бути щасливим. Учені (В. Сагатовський, О. Субетто) наголошують на креативності духовності, яка слугує добрій творчості, продовжує і розвиває гармонію людського буття і буття природи, підносить на найвищі щабелі досконалості особистості. Мова йдеться про «олюднену людину» – гармонійно-цілісну, творця з високим рівнем відповідальності. За М. Бахтіним кожний образ людини необхідно зрозуміти і оцінити на рівні великого часу.

Сьогодні, на превеликий жаль, з'явилася велика небезпека для духовної безпеки громадян з боку «деконструкторів» історичних фактів, подвигів національних героїв, що знаходять «компрометуючі» матеріали, змінюють плюси на мінуси, виривають особистість із контексту національної культури [3].

Категорія духовність ввібрала в себе невід'ємні домінанти – Дух і душу. М. Бердяєв підкреслював, що людина є духовною істотою, в ній є духовна енергія, але в неї немає духовної субстанції, яка є в душі і тілі. Дух є ніби подих Божий, який проникає в сутність людини і повідомляє їй найвищу гідність, найвищу якість її існування, внутрішню незалежність і єдність. Учений наголошував, що Дух є Дух Святий. Він завжди захисник, помічник, розрада, істина, краса, добро, смисл, свобода [4, с. 383]. До ознак Духу М. Бердяєв відносив свободу, смисл, цінність, творчу активність, любов, звернення до вищого божественного світу і єднання з ним [4, с. 380]. Дух є істина Душі, її вічна цінність [4, с. 367].

На втрату душі на користь мозку в умовах техногенної цивілізації звертали і звертають увагу вчені і поети, письменники, оскільки це явище є занадто небезпечним для людства. **«Техніка, приєднавшись до душі, дала їй могутність, але ж вона її і роздавила, з'явилась технічна душа... і натхнення померло»** [5, с. 223]. Ліна Костенко: «Душа зруйнована як Троя», «Неначе люди, неначе все у них людське, але душа ще з дерева не злізла...». А Олесь Гончар: «Собори душ людських бережіть...». Народ завжди з великою пошаною ставився до людей із світлою, доброзичливою, щирою душею. Людина – триєдність, система трьох вимірів: тілесно-фізичного, душевного і духовного. І сьогодні найбільшою проблемою стала проблема духовності і душевності людини. Важливість духовності кожної особистості і

суспільства для забезпечення миру, стабільності і успішного розвитку держави усвідомлюють вчені всіх країн світу. Тому проблема виховання духовності, душевності стає проблемою загальнопланетарної значущості. Однак, на превеликий жаль, до цього часу все ще немає повного і глибокого усвідомлення в суспільстві того, що вони є надзвичайною цінністю людського життя і найефективнішим засобом спасіння людства. До того ж на державному рівні в практику повсякденного життя вона все ще не впроваджується. Не поставлено гостро питання про духовну безпеку особистості, яка є гарантом національної безпеки України. Дивною є ситуація, коли благі наміри щось зрушити з місця в плані духовності з боку окремих комітетів Верховної Ради завмирають на рік, а може й на роки? А може все це свідомо діється? Можна зробити уклін в бік духовності, а жити за подвійною мораллю, нехтуючи тим, що результатом духовності має бути гармонія людських відносин, верховенство закону і права, відповідальність за свої думки і вчинки, чесність, висока порядність і совість, творіння на благо людства і збереження миру на Землі. В умовах відкритої війни на Донбасі керівництво Росії намагається задовольнити свої імперські злочинні задуми підкорити території України. А що ж ми? Гинуть люди, морально, фізично і духовно знесилені переселенці – справжні патріоти України, які втратили свої домівки, свою роботу, свої мрії і перспективи, і що найжахливіше – віру в справедливість і в майбутнє. Нібито саме про нас Ліна Костенко написала: «У нас немає наших храмів, у нас немає наших доль» ... Саме це й значно актуалізує проблему духовної безпеки особистості

Не можна ігнорувати роздуми всесвітньо відомих учених щодо духовності: «Високий рівень духовності завжди відповідає високому моральному і еволюційному рівню розвитку держави» (Салас Соммер) [6, с.34]; підкреслимо слова автора про відповідність високого рівня духовності високому рівню моралі в суспільстві. Щось у нас ці вимоги не співпадають. **Пошук найвищого смислу життя людини полягає в її прагненні досягти вищого блага, яке полягає «у вертикально сходжувальній еволюції свідомості людини і в застосуванні на практиці найвищих моральних і духовних добродійностей»** [6, с. 64].

Звертаючись до категорії «духовність» конче необхідно прийняти до уваги і як керівництво для активної дії надзвичайно актуальні для нашого сьогодення роздуми і настанови провідного українського філософа С. Б. Кримського. «Наша ідеологія-це духовність, яка зробила

українську націю суб'єктом світової історії»; «Особистість-це не тільки неповторна індивідуальність, це й індивідуальна неповторність нації. Кожна нація – це теж історична особа. Отже нація повинна постійно звертатися до своєї самості, відновлювати її, здійснюючи через врахування своєї історії, свого історичного досвіду, шлях до самої себе. Тут духовність співпадає з національною ідеєю» [7, с. 18-19]. «Усякі гріхи – це гріхи духу. І духовність – це вся повнота життя людини, яка орієнтована й націлена духом». Аналізуючи творчість Олеса Гончара як духовного провідника України, Микола Жулинський підкреслив, що українська нація сьогодні духовно знесилена, морально ослаблена, світоглядні її орієнтири невиразні. А, головне не трепече її дух так, як трепетав дух Олеса Гончара [8, с. 290]. О. Гончар писав: «Духовність людини така ж тонка, як озоновий шар, що захищає планету. Тонка й тендітна, а забезпечує життя у всіх його видах. Коли проломлено шар духовності – гине людина; коли проломлено шар озоновий – приречена планета. Мабуть тільки віра, висока моральність – наука людяності – можуть прийти сучасному людству на допомогу» [8, с. 291]. Важливою була думка письменника, як свідчить М. Жулинський, що саме інтелігенція повинна щоденно і самовіддано виконувати свою гуманітарну місію, збагачувати і всебічно повертати рідній мові «її первісну естетичну красу, мудрість, милозвучність».

Академік В. Казначеев, автор фундаментальних праць, присвячених космопланетарній сутності людини, поставив запитання: «Які завдання стоять перед нинішнім людством Землі?» І сам відповів так: «Продовжити удосконалення розуму, нищій принцип якого – інтелект – у основній масі людей у більшій чи меншій мірі сформований... Далі – необхідно розвивати в собі духовність...» [9, с. 12] **Духовну місію формування нової Людини – носія планетарного мислення і космічно-планетарної свідомості – в першу чергу повинні виконувати сім'я, заклади освіти і культури, ЗМІ, телебачення, ноосферна педагогіка, яка спрямована на формування людини «що живе у гармонії із самим собою, зі Світом у відповідності до універсальних законів Землі і Всесвіту, і здатна вносити свій духовний внесок у створення ноосферної цивілізації».** Звернемося до категорії «духовність». Як відмітив В. П. Казначеев, уявлення про духовність у земного людства має надзвичайно примітивний характер, тому для усвідомлення її сутності необхідно постійно вчитися. «Завдання людства на нинішньому відрізьку Великого Шляху в Безкінечність – це формування в себе Розуму серця,

Найвищого Розуму, інтуїції, формування начал Почуттєвознання» [9, с. 20]. Підкреслено, що процес духовного розвитку людини залежить від її прагнення до очищення почуттів і думок, саме під впливом очищення загоряються внутрішні вогні – вогонь центрів вищої свідомості, чистий вогонь аури, вогонь світлоносних думок [9, с. 74; 20]. Вчений застерігає нас від негативного мислення, від негативних емоцій в процесі мислення і набуття знань, які ведуть до самознищення людства, посилаючись при цьому на «Живу Етику» О. І. Реріх, в якій сказано, що брехливе, мілке, самолюбиве і люто-егоїстичне мислення землян є творцем Хвороб і джерелом проказ Духу [10, с. 52].

На жаль, сьогодні ми все ще спрощено сприймаємо той вже безперечний факт, що сутність людської природи пов'язана з космічними законами і що людина «занурена в космічну безодню і її життя невідривне від пульсації космосу». Але, щоб це усвідомити необхідне невеличке осяяння світосприйняття, яке притаманне японцям, коли вони з потаємною захопленістю дивляться на гілку сакури, в якій втілена таємність і краса. Відчуття цієї краси викликає «спалах просвітленого екстатичного осяяння, яке японці називають саторі» [9, с. 18]. В. П. Казначеев зазначив, що коліскою соціальної діяльності людини, базисом її здоров'я, фізичних, психологічних можливостей є біосфера Планети, що заповнює моноліт живої істоти. Частиною цього моноліту є сама людина. Біосфера (сфера життя) Землі нерозривно пов'язана з оточуючим її космічним простором [9, с. 18]. Космічні фактори значно впливають на здоров'я людей. В. І. Вернадський висунув ідею переходу біосфери (сфери життя) в ноосферу(сферу розуму), передбачаючи, що нова людина буде гармонійною, духовно унікальною з планетарним світоглядом і планетарною свідомістю.

Отже, духовність – це високо-моральний образ життя людини, оповитий загальнолюдськими ідеалами, душевністю, високими духовними устремліннями. Духовна людина – це завершена людина, яка «не підлягає впливу натовпу, а має розвинуте і зріле «Я»; володіє здатністю бачити значення, а не інформацію; шанує Бога, сім'ю, Батьківщину; володіє найвищими людськими цінностями; не відчуває ні до кого ненависті, терплячий, добрий, оцінює себе за рівнем людяності і не залежить від чужого схвалення [6, с. 53].

Б. Г. Ананьев увів у психологію принцип цілісності особистості, який передбачає необхідність комплексного вивчення людини у космопланетарному, біосферному і ноосферному вимірах. Салас

Соммер зауважив, що у людини є три різних «Я»: як людина бачить себе; як її бачать інші; яка вона в реальності [6, с. 202]. Але власне людський стрижень пов'язаний з високим рівнем свідомості, гармонії з самим собою і Всесвітом, еволюцією внутрішнього, духовного світу, який перетворився в його основну цінність. Для того, щоб сформувати духовну безпеку цілісної особистості необхідно розробити державну програму, яка буде пронизувати всі сфери життя суспільства і всі верстви населення, і буде слугувати запобіганню руйнації духовності громадян. Учені виявили низку чинників, які приводять до руйнування внутрішнього світу, духовної культури і духовних цінностей наших сучасників, їхньої духовної безпеки.

Так, серед цих чинників називають, перш за все, низький рівень ціннісної свідомості населення, що дає можливість маніпулювати свідомістю; «сегментована картина життя»; руйнування духовного світу людини; життя без віри, духовна самотність; відсутність духовно-моральних ідеалів; негативний вплив маскультури, поширення через ЗМІ моралі вседозволеності, анти естетичності, відсутність національно-культурної і духовної самоідефікації; поляризація ідеологем і відповідних духовно-моральних цінностей в суспільстві, що виявилися в різній спрямованості геополітичних інтересів та в різному баченні розвитку країни (Августин). Саме ці чинники негативно вплинули на деформацію системи цінностей в суспільстві, сприяли релятивізації загальнолюдських і національних моральних і естетичних норм та стиранню меж між добром і злом, цінністю життя свого і чужого. Бути духовним - це значить наповнити життя смыслом [11, с. 25].

Серед загроз духовної безпеки є конфліктність та інтелектуалізація суспільства, яка не співпадає з моральним удосконаленням особистості, руйнація національної культури, національної науки, освіти і виховання. Слід наголосити на тому, що зберегти духовну безпеку суспільства і кожної людини можна завдяки слідуванню національно-культурним традиціям, примножуючи їх Духом відповідальності, віри в справедливість, Людської гідності і чесності, високої моральності і краси. Фундаментом духовної безпеки може бути духовна культура і духовні цінності, які створюють архітектуру духовності особистості. Можна з впевненістю сказати, що найважливішими духовними цінностями суспільства є культура, наука, освіта та виховання, які підносять людину на вищий щабель її життєдіяльності, сприяють формуванню ціннісного світогляду,

духовного світу, системи духовно-моральних ідеалів, які дозволяють особистості в будь-яких життєвих ситуаціях залишатися людиною духовною і впевнено тримати духовний стрижень.

Культура «гарантує високу напругу духовної енергії» і сприяє формуванню образу людини культури, наповненого цінностями культури і мистецтва, гуманністю, що привносить у повсякденність духовні прагнення і духовні дії, відшліфовують розум і почуття, облагороджують природний матеріал до рівня досконалості. За М. Гайдеггером культура - реалізація верховних цінностей шляхом культивування вищих людських якостей. Є зовнішня і внутрішня культура кожної особистості. В зовнішній культурі проявляється органічний сплав морального і естетичного, що проявляється в гармонійній єдності краси Духа і тіла, морально-естетичної, витонченої манери поведінки з оточуючим світом. Внутрішня культура – це багатство духовного світу особистості, її картина світу, бачення світу, духовні потреби, установки, ідеали, відбиття ціннісно-смыслові сфери. Специфічність духовної культури полягає в тому, що всі її різновиди – інтелектуальна, моральна, художня, естетична, мовленнєва, екологічна та інші пронизані і оповиті Духом благодатної енергії, Божим натхненням. Тому, наявність у особистості високого рівня духовної культури є запорукою її духовної безпеки. Сьогодні проблема виховання Людини Культури є надзвичайно гострою, що пов'язано з тим, що склалося протиріччя між значущістю культури в житті суспільства і тим станом її реального існування, який знаходиться на положенні Попелюшки. Зважаючи на те, що культура і духовність знаходяться в органічному взаємозв'язку, Л. Столович відмічав, що в стародавній філософії було усвідомлено протиріччя, що існували між красою як духовним явищем й практично-утилітарною дією того предмета, який володіє красою. Тому так важливо усвідомити і протиріччя, які існують у нашому суспільстві між культурою як духовним явищем і спробою підмінити її духовне наповнення антицінностями. Вчені пропонують з цією метою встановити порядок на основі якості [12] Автор розкрив зміст, що означає з позицій культури досвід якості. Це і повернення до книги, до високохудожнього мистецтва, «від снобізму до скромності, від недоліку почуття міри до поміркованості, від сенсації до роздумів». Це висока культура мислення, культура почуттів, культура мовлення і культура спілкування.

Безсумнівно, важливе місце в культурі посідає мистецтво як найважливіший чинник впливу на емоційно-почуттєву сферу особистості, як могутній вихователь і транслятор духовних цінностей, моральних норм, духовно-моральних і естетичних ідеалів. Саме мистецтво сприяє забезпеченню «єдиної культурно-естетичної свідомості людства» (М. Бахтін) [13]; «мистецтво орієнтує суб'єкт на весь світ цінностей, в ньому органічно поєднані всі види діяльності», «специфічна форма концентрації ідеально-духовної енергії людини і людства» (М. Каган) [14, с. 127]. Тому надзвичайно важливо виховувати молодь у духовному просторі мистецтва і культури. Власне культура і є сукупність смислотворчих цінностей, які сприяють комфортному проживанню людини в людському суспільстві. Культура має людинотворчий, духотворчий, ідеалотворчий виховний характер.

Значною мірою культура сприяє створенню духовної сфери особистості і суспільства, формуванню духовних потреб нації, суспільства, особистості. Відомий канадський культуролог Пол Шафер значне місце в створенні духовної сфери суспільства відводить культурній особистості, яка привносить в життя світло знань і благородних почуттів. Мудрості, високої моральності і краси, що возвеличує людину і піднімає її над буденністю до найвищих ідеальних устремлінь. Культура є скарбницею всього **піднесеного**. **В мистецтві** ми зустрічаємо багатозначні символи, які втілюють основні цінності людського життя-добра, любові, гармонії, материнства, миру. М. Реріх закликав народи до миру саме через культуру і пропонував затвердити Всесвітній День Культури як свято служіння Людям і загальному благу на основі Знання, Добра і Краси. Він підкреслював: «Там, де культура, там мир». Низький культурний рівень суспільства є небезпечним для його духовності, для духовних засад нашого буття, для збереження миру в державі. Нація, яка легковажно ставиться до формування духовності в суспільстві має надзвичайно серйозні проблеми, пов'язані з різними конфліктами як в середині країни, так і військовими протистояннями. А перемога завжди буває у тих, хто сильний Духом, у кого сформовані культурно-історичні компетентності, духовно-моральні та естетичні ідеали, хто живе і діє з Богом в Душі.

Наука є органічною частиною розвитку суспільства. Її духовна цінність полягає у відкритті раніше невідомого, того, що слугує прогресивному поступу людства. Альберт Ейнштейн писав (говорив), що кожний, хто серйозно займається наукою приходиться до переконання, що в законах природи проявляється Дух, який значно

перевищує наш людський. Перед обличчям цього вищого Духу ми з нашими скромними силами повинні відчувати смирення...

Заслуговує на увагу думка вченого про те, що наука може бути створена тільки тими, хто наскрізь пронизаний прагненням до істини і розуміння. Високодуховна позиція всесвітньо відомого вченого яскраво проявилася під час бесіди зі студентом. На його запитання «Як прожити своє життя?» – він відповів своєрідною установкою на ідеал діяння людини духовної: «Задоволення прагнень і потреб всіх людей, наскільки це можна досягти, і прагнення до гармонії людських відносин. Для цього необхідне свідоме мислення і самовиховання...» [15]. Наукові досягнення вчених світу й України повинні бути в епіцентрі уваги сучасної молоді, з якими, на превеликий жаль ЗМІ і особливо телебачення мало знайомить. А це свідчить про те, що наука сьогодні не в пошані, що вчені, невтомною працею яких здійснюється прогрес сучасної цивілізації, не востребувані. З екранів телебачення ми кожний день бачимо політичні бездуховні баталії політиків, яких мало турбує проблема виховання Одухотворених людей культури і науки, стан духовності суспільства. Що пропонує сьогодні телебачення підростаючим поколінням? З кого брати приклад? Які пропонуються духовно-моральні й естетичні ідеали? А в чому полягає патріотизм? Безумовно, червоною ниткою на телебаченні повинні проходити передачі, наповнені ідеальними зразками життя «видатних» людей. А досягти гармонізації життя можливо лише завдяки духовності, культурі, науці, освіті і вихованню.

Головна мета освіти полягає у формуванні високогуманних, висококультурних, високодуховних людей з високим рівнем ціннісної свідомості і різносторонніх знань, з вмінням глибоко розуміти і мислити, пізнавати самого себе з метою розвитку своєї неповторної індивідуальності, всіляко прагнути розвитку найвищих устремлінь. Освіта – освічує думки, прагнення, почуття, душу особистості славом всебічних осмислених знань, розумінням процесів вибору життєвого шляху, вибору системи цінностей та ідеалів. Освіченість передбачає наявність в особистості високого рівня духовності як «практики найвищих людських добродійностей», формування усвідомленості необхідності духовної самореалізації. Особливе місце у формуванні духовної безпеки особистості належить гуманітарній освіті. Саме гуманітарна освіта володіє значним потенціалом трансляції духовних цінностей, формування духовної культури і ціннісного відношення до духовної сфери особистості і суспільства. Гуманітарна освіта сприяє

гармонізації роботи лівої і правої півкулі головного мозку, активізації діяльності правої півкулі, яка відповідає за образне мислення і розвиток творчого мислення, що відповідає відомій тезі – образ людини криється в її різносторонності. Гуманітарна освіта сприяє формуванню духовної сфери суспільства і особистості, вона пронизана «людським виміром», її предметом за М.Бахтініним є «виразне і говоряще буття», діалогічність. Сьогодні ми спостерігаємо наступ на гуманітарні науки у вишах, де йде постійне їх витіснення з навчальних планів, в той час як збільшилися години на їх вивчення в університетах США, Великобританії, в інших розвинутих країнах світу на всіх спеціальностях. Це свідчить про те, що зарубіжні вчені добре усвідомлюють катастрофічні наслідки недооцінки гуманітарної освіти, яка привела до бездуховності і дегуманізації освіти. Заслужує уваги і те, що в провідних університетах світу велика увага приділяється знайомству з різними видами мистецтва.

Таким чином, духовна безпека кожної особистості і в цілому суспільства залежить від рівня стану розвитку в державі культури, науки, освіти і виховання, які забезпечують арсенал життєвозначущих цінностей, які сприяють формуванню у підростаючого покоління і широких верств населення цілісної свідомості, морально-естетичних ідеалів, багатства внутрішнього світу людини, діянь на благо людства. Домінуючими компонентами духовної безпеки є духовна культура і духовні цінності.

Література

1. Лефевр В. А. Познание и вера / В. А. Лефевр // Вопросы философии. – 2016. – №9. – С. 94-97.
2. Симонов П. В. Происхождение духовности / П. В. Симонов, П. М. Ершов, Ю. П. Вяземский, М. Г. Айрапетянц. – М.: Наука, 1989. – 352 с.
3. Панарин А. С. Глобализация как вызов жизненному миру. За Хайдеггера. / А. С. Панарин / Сумерки глобализации. – М.: АСТ, 2004. – 348 с.
4. Бердяев М. С. Дух и реальность: Основы богочеловеческой духовности / М. С. Бердяев. – М.: Республика, 1994. – 480 с.
5. Розанов В. В. Мысли о литературе / В. В. Розанов. – М., 1993. – 608 с.
6. Соммер Д. С. Мораль 21 века [Электронный ресурс] / Д. С. Соммер. – М.: Кодекс, 2014. – 480 с. – Режим доступа: http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=8346810
7. Крымский С. Б. Принципы духовности XXI столетия / С. Б. Крымский // День. – 2002. – Ноябрь № 210. – С. 18-19.
8. Жулинський М. Подих третього тисячоліття: літературно-критичні статті / М. Жулинський. – Луцьк: Терен, 2000.

9. Казначеев В. Человек в мироздании / В. Казначеев. – Донецк: Институт культуры ДонНТУ, 1991. – 76 с.
10. Рерих Е. И. Живая этика. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: – <https://www.e-reading.club/book.php?Book=85198>
11. Киселев Г. С. Статья человечеством (сознание постмодерна) / Г. С. Киселев. – М.: Гном и Д., 2004. – 177 с.
12. Ямбург Е. Эффект после воздействия / Е. Ямбург // [Электронный ресурс] / В. Елистратов // Знамя. – 2011, № 14. – Режим доступа: <http://www.magazines.russ.ru/znamia/2011/4ia14.html>. – Загл. с экрана.
13. Бахтин М. Человек в мире слова / М. Бахтин. – М.: РОУ, 1995. – 140 с.
14. Каган М. С. Человеческая деятельность (опыт системного анализа) / М. С. Каган. – М., 1974. – 328 с.
15. Шумейко И. Если Бога нет, то всё... относительно / И. Шумейко // Нева, 2015. – №11. – Режим доступа: <http://magazines.russ.ru/neva/2015/11>
16. Запесоцкий А. С. Образование: философия, культурология, политика / А. С. Запесоцкий. – М.: Наука, 2003. – 456 с.

ДУХОВНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ: ДУХОВНАЯ КУЛЬТУРА И ДУХОВНЫЕ ЦЕННОСТИ СОВРЕМЕННОГО ЧЕЛОВЕКА

Г. П. Шевченко

Статья посвящена исследованию проблемы духовной безопасности современного человека. Особое внимание приковано к исследованию доминирующих компонентов духовной безопасности как духовная культура и духовные ценности человека. Автором определены факторы, которые приводят к разрушению внутреннего мира, духовной культуры и духовных ценностей наших современников, их духовной безопасности: низкий уровень ценностного сознания населения; разрушения духовного мира человека; жизнь без веры, духовное одиночество; отсутствие духовно-нравственных идеалов; негативное влияние массовой культуры, распространение через СМИ морали вседозволенности, антиэстетичности, отсутствие национально-культурной и духовной самоидентификации; поляризация идеологии и соответствующих духовно-нравственных ценностей в обществе. В статье дается характеристика основных угроз духовной безопасности человека: конфликтность и интеллектуализация общества, которая не совпадает с нравственным совершенствованием личности, разрушение национальной культуры, национальной науки, образования и воспитания. Фундаментом духовной безопасности являются духовная культура и духовные ценности, которые создают архитектуру духовности личности.

Ключевые слова: духовная безопасность, духовная культура, духовность, культура, духовные ценности, человек.

SPIRITUAL SECURITY: SPIRITUAL CULTURE AND SPIRITUAL VALUES OF THE MODERN PERSON**G. P. Shevchenko**

The article is devoted to the study of the problem of spiritual security of the modern person. Particular attention is focused on the study of the dominant components of spiritual security such as spiritual culture and spiritual values of the person. The author determines the factors that lead to the destruction of the inner world, spiritual culture and spiritual values of our contemporaries, their spiritual security: the low level of the population's value consciousness; destruction of the spiritual world of the person; life without faith, spiritual solitude; absence of spiritual and moral ideals; negative influence of mass culture, dissemination through the media of the morality of permissiveness, anti aesthetics, lack of national cultural and spiritual self-identification; polarization of ideology and corresponding spiritual and moral values in a society. The article describes the main threats to the spiritual security of a society: the proneness to conflict and intellectualization of a society, which does not coincide with the moral perfection of the personality, destruction of the national culture, national science, education and upbringing. Spiritual culture and spiritual values form the basis of spiritual security and create the architecture of the spirituality of the personality.

Key words: *Spiritual security, spiritual culture, spirituality, culture, spiritual values, human.*

Шевченко Галина Павлівна – дійсний член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, директор науково-дослідного Інституту духовного розвитку людини, завідувач кафедри ЮНЕСКО «Духовно-культурні цінності виховання та освіти», завідувач кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, (м. Северодонецьк – м. Київ, Україна). E-mail: shevchenko.gala@gmail.com

Shevchenko Galyna Pavlivna – Full Member of the NAES of Ukraine, Doctor of Pedagogical Sciences (Ed.D.), Professor, Director of the Scientific-Research Institute of Spiritual Development of Man, Head of the UNESCO Chair «Spiritual and Cultural Values of Upbringing and Education», Member of the National Commission of Ukraine in the affairs of UNESCO, Head of the Department of Pedagogy, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk-Kyiv, Ukraine). E-mail: shevchenko.gala@gmail.com